

ANDREJ SIRÁCKY, ZA SOCIALISTICKÚ VEDU A KULTÚRU*

Predseda Slovenskej akadémie vied, člen korešpondent ČSAV univerzitný profesor dr. Andrej Sirácky sa dožil 9. decembra 1960 šesťdesiatych narodenín. Z tejto príležitosti SAV vydala zborník — výber z jeho prác a uctila si tak jeho prácu i osobu. Okrem toho v priereze priblížila osobnosť s. Siráckeho i celej našej kultúrnej a najširšej verejnosti a dosiahla jednak to, že sa dnes môžeme zamýšľať nad prácou s. Siráckeho v celom jej rozsahu, ale aj to, že pri tejto príležitosti môžeme hlboko uvažovať o charaktere každej osobnosti a jej tvorby.

Aký význam to môže mať, vysvitne jasne, len čo si uvedomíme, že s. Sirácky názorove, svojimi vedeckými a ideologickými záujmami vyrastal vlastne z ideového prostredia, ktoré postupne a čoraz viac strácalo orientáciu v spoločenskom vývine, t. j. z prostredia intelektuálnych zápasov, ktoré sa rozvíjali po vzniku ČSR v Prahe, kde s. Sirácky študoval, a ktoré — pokiaľ ide o celkovú orientáciu — vyústili v tzv. DAVE, ktorého jedným zo zakladateľov bol s. Sirácky. Lebo zaiste sa každému, kto si toto uvedomí, núka otázka: ako to, že aj s. Sirácky nestratil rozhľad, ako mnohí z tejto skupiny, a že naopak, o čo ďalej a hlbšie pracoval, o to bol straníckejší a strane bližší. No — ako som už uviedol — uvažovanie o živote a diele s. Siráckeho hneď dá aj vysvetlenie a správnu odpoveď. S. Sirácky po skončení pražských štúdií sa totiž stal profesorom na Štátnom slovenskom gymnáziu v Petrovci (Báčka, Juhoslávia). A keďže toto gymnázium malo a plnilo osobitnú úlohu v živote slovenskej menšiny a bolo vlastne ľudovým („našou gymnáziou“ — ako ľud vravel), s. Sirácky ako viacerí z kolektívu tohto gymnázia zrástol s ľudom v tom naj-

lepšom zmysle slova. Okrem toho mimo učiteľskej práce na gymnáziu bol s. Sirácky i významným vedeckým popularizátorom, vedúcim pracovníkom ľudovýchovy v slovenskej menšine a dlhý čas aj redaktorom týždenníka Národná jednota, ktorý tvrdo bojoval proti fašizmu medzinárodnému i hlinkovskému. Takto bol s. Sirácky neprestajne nútený myslieť na to, ako ľud správne politicky viesť a orientovať, bol v neustálom styku s ľudom a stal sa aj ľudu blízkym.

*

Že je to tak, o tom svedčí aj obsah zborníka, ktorý máme v rukách.

Zborník je rozdelený do troch oddielov: a) *O základných problémoch vedy a kultúry*, b) *Proti prežitkom a predsudkom*, c) *Úlohy socialistickej vedy*. Jeho znakom je predovšetkým úsilie s. Siráckeho pomôcť človeku pochopiť vlastnú históriu a teda aj silu. Po druhé, myšlienky, uložené v zborníku, ukazujú aj na to, že tento záujem s. Siráckeho nikdy nestál mimo politického obligá a dosahu. Ľud, veda a politika v životnom postoji s. Siráckeho vždy tvorili jednotný celok. V dôsledku toho myšlienkové dielo s. Siráckeho sa nemohlo rozvíjať inak, ako sa rozvíjalo, t. j. od širokých vedeckých záujmov a od širokých ľudových potrieb k ich vzájomnej symbióze, jednote. Správne pritom v úvode k výberu spomína s. Bodnár, redaktor zborníka, že aj keď s. Sirácky stál vždy na strane pokroku, neznamená to ešte, že vždy bol aj úplne a správne materialisticky orientovaný. Jeho materializmus — podobne ako materializmus mnohých z nás, ktorí sme so s. Siráckym v tých istých podmienkach pracovali — bol dlho živelný, mechanistický. Keďže si ho však s. Sirácky overoval vždy v praxi a praxou, keďže si ho

* SAV 1960, strán 366, viaz. Kčs 38,—

v styku s ľudovými masami konfrontoval so životom, nuž tento materializmus sa u s. Siráckeho — podobne ako u nás všetkých — aj vždy neprestajne vyvíjal. Išlo pritom, pravda, nielen o samovývoj a uzavretý vedecký proces. Životná prax, úsilie pomôcť ľudu, viedli s. Siráckeho k čoraz intenzívnejšiemu štúdiu Marxa, Engelsa, Lenina, dialektického materializmu, sovietskeho kultúrneho, politického a praktického života atď. Záver z toho musel byť ten, ktorý práve bol, t. j. že s. Sirácky — ako aj my ostatní — sme po vzniku fašizmu vedeli, čo máme robiť, že už pred vojnou a aj počas nej sme od prvého okamihu boli na správnej strane frontu. Opakujem, toto všetko je výraz jednak osobného záujmu s. Siráckeho, narastajúceho už z ideovej orientácie počas štúdií v Prahe, ale aj dôsledok ľudového prostredia, ktoré ho ďalej v tomto zmysle determinovalo.

Nuž a na túto okolnosť pri úvahách o vedeckej práci s. Siráckeho treba predovšetkým myslieť. Život aj dielo s. Siráckeho je priamo názorným dôkazom toho, že kto sa raz ľudu drží a od neho sa učí, ten nikdy nestratí perspektívu — a to ani vo vede, ani v živote.

S. Sirácky, riadiac šírenie vedeckých poznatkov medzi Slovákami v Juhoslávii, organizujúc rôzne prednáškové cykly a ľudové univerzity (v Petrovci, v Pivnici), chcel vedou pomáhať; vedu chápal ako „nástroj“ na lepšie ovládnutie a riadenie života. V našom kultúrnom — i ľudovom — hnutí bolo priam zákonom, že veda vo vedomí človeka sa stáva významným faktorom v jeho praktickom živote.

Myšlienky, ktoré s. Sirácky rozvíjal, vychádzali vždy z dobrých znalostí ľudových potrieb, svojim zmyslom boli v súlade s tým, o čo marxizmus-leninizmus bojoval. A ak potom s. Sirácky neskôr, najmä po oslobodení r. 1945, keď sme už mali dost marxistických prameňov, k marxizmu-leninizmu aj definitívne — t. j. tak teoreticky, ako aj prakticky — prešiel, nebolo to už žiadnym prekvapením. Naopak. Tento vývin v myslení s. Siráckeho plne zodpovedá logike jeho dávnych záujmov, logike života, v ktorom sa pohyboval a ktorý formoval.

*

To, pravda, neznamená, že by nebolo možné k jednotlivým názorom s. Siráckeho nič pripomenúť. Všetko, čo sme doteraz povedali, týka sa logiky, zmyslu pracovnej intencie s. Si-

ráckeho. Preto však, že sa táto intencia vyvíjala od menšej znalosti vecí k väčšej a v prostredí pritom nie vždy vhodnom, je len prirodzené, ak je zaťažaná nedostatkami. Jedným z nich je napr. aj nie vždy všade dost vyčerpávajúca analýza problémov, ktoré s. Sirácky práve rozoberal. Ako druhý nedostatok bolo by možné — podľa mojej mienky — uviesť príliš širokú škálu vedeckých záujmov s. Siráckeho. Takéto rozptálie totiž nikdy nepomáhalo u úsilí dostať sa na koreň vecí. No toto všetko boli a sú — podľa môjho náhľadu — v tejto súvislosti iba čiastkové, okrajové javy a ich význam by vynikol a mohol byť závažnejší dnes, keď už je čas i objektívna možnosť inak pracovať. V období a v prostredí, v ktorom s. Sirácky rástol a pracoval, situácia však bola iná, nuž preto aj jeho práce museli byť výrazom toho.

Vedecké práce s. Siráckeho napísané po oslobodení sú kvalitatívne iným, novým rozpracovaním a rozvinutím problémov, ktoré ho už aj predtým zaujíjali. Oslobodenie r. 1945 a najmä príchod do Bratislavy r. 1948, práca na vysokej škole a teraz v Slovenskej akadémii vied znamená naozaj novú etapu vo vedeckom vývine s. Siráckeho. Svedčí o tom i práve vydaný zborník, ktorý obsahuje práce a úryvky z prác, uverejnených práve v tomto období, okrem dvoch, uvedených na konci knihy (v *Dodatku*, str. 347 n.) a týkajúcich sa otázok umenia, ktoré s. Sirácky napísal ešte počas štúdií a uverejnil v DAVE a v Pravde chudoby. Tieto práce prezrádzajú, že názory, o ktoré s. Sirácky skôr len usilovne bojoval, si dôsledne vypracoval. Týka sa to predovšetkým problémov svetonázorových. Hoci s. Sirácky nebol nikdy teista, naopak, hoci bol vždy známy ako nepriateľ náboženstva a cirkvi, jednako len tento jeho postoj nebol skôr aj teoreticky dost radikálne a dôsledne riešený. Svedčí o tom najmä jeho knižka *Sila slov a myšlienok*, ktorú vydal v Petrovci za okupácie a ktorá je súhrnom jeho starších menších štúdií. No práce, ktoré s. Sirácky publikoval po oslobodení a ktoré sa týkajú tejto otázky, ukazujú, že vedecká a potom aj marxistická orientácia s. Siráckeho bola vždy čímsi základným a že teda jeho posledné práce neznamenajú nejaký tvrdý zvrat, ale len doriešenie problému.

A podobne je to aj pokiaľ ide o chápanie a vysvetľovanie spoločnosti a jej zákonitostí. S. Sirácky už ako gymnaziálny profesor patrila k propagátorom názoru, že človek je vlastne

pokračovaním prírody. Vidno to jednak z jeho článkov, publikovaných v spomínanom už týždenníku Národná jednota a v časopise Náš život, ale najmä v Národnom kalendári, ktorý si vydávali juhoslovanskí Slováci v desaťtisícovom náklade a ktorý bol veľmi významnou a obľúbenou politicko-vedeckou masovou príručkou. Tu všade s. Sirácky ľudu priamo ozrejmoval históriu spoločnosti a súčasne dokazoval, kde je jeho sila. Práce, týkajúce sa tejto problematiky a uverejnené vo vydanom zborníku, znamenajú preto iba nové, vedecky lepšie fundované zdôvodnenie jeho starších názorov.

Napokon nie je to inak, ani keď je reč o boji proti prežitkom a predsudkom. Tento boj, pravda, v inom rozsahu a čiastočne i poňatí, tvoril vždy centrálny bod nášho popularizačného programu. Prejavilo sa to v protifašistickej orientácii nášho ľudu, v ľudovom očakávaní slobody z východu, v oslavách, ktoré ľud spontánne organizoval na privítanie sovietskej armády-osloboditeľky, v širokom a bohatom partizánskom hnutí atď. No to, čo stačilo voľakedy, nemohlo stačiť neskôr pri budovaní socializmu a pri formovaní socialistického človeka vôbec. Preto rozvinutie nového programu i úloh v tomto boji je v tvorbe s. Siráckeho aj pokračovaním logickej nevyhnutnosti, vyplývajúcej z novej spoločenskej situácie. S. Sirácky v tomto období doriešil teda iba tie problémy, ktoré už skôr tušil a možnosť správneho riešenia ktorých takto dozrela.

Nuž také sú teda myšlienky, ktoré nás napadajú pri listovaní v zborníku prác s. Siráckeho. Aktuálnosť týchto otázok u nás je o to väčšia, o čo častejšie sa ešte vždy stretáme s nedorozumením, keď je reč o vzťahu vedca k širokým ľudovým masám. Lebo aj keď najťažšie problémy po tejto stránke máme už za sebou, jednako je len pravda, že mnohí medzi nami majú ešte dosť ďaleko od uznania ku konkrétnej skutočnosti a praxi.

Pokiaľ ide o obsahovú stránku, problémy a námety, s ktorými sa v zborníku prác s.

Siráckeho stretáme, tu by tiež bolo čo povedať. Predovšetkým by bolo dobré a osožné analyzovať ich spätosť so súčasnosťou. Po druhé, nesmierne významné by bolo zaujať stanovisko k otázke, ako vyčerpávajú a analyzujú súčasnú problematiku spoločenského vývinu. No keďže by nás takýto rozbor viedol príliš ďaleko a vyžadoval by široký rozbor i mnoho miesta, zdá sa nám, že bude lepšie vrátiť sa k nemu v osobitnom článku. Tu sme chceli upozorniť len na jadro a to značí na podstatu, z ktorej s. Sirácky rástol a vždy znovu čerpal. A chceli sme upozorniť na ňu najmä preto, lebo je jediným prameňom každého myšlienkového a vedeckého zdravia. Je totiž tým, čo svojho času vyjadril tak pekne Kl. Gottwald, keď na adresu vedcov a inteligencie z hľadiska ľudu napísal: ak ma opustíš, zahynieš...

Na záver ešte len malú poznámku: k zborníku, ktorý zostavil a zredigoval s. Bodnár súčasne napísal peknú, aj keď nie vždy — najmä pokiaľ ide o niektoré dáta — presnú štúdiu o živote a diele s. Siráckeho. Vyzdvihol v nej naozaj všetko, čo život s. Siráckeho najlepšie charakterizuje, ako aj to, za akých podmienok sa tieto charakterizované znaky rodili. Zdá sa mi však, že v jednom predsa len „prehnal“, a to v úsilí odôvodniť, prečo s. Sirácky nebol už dávno úplne marxistom, marxistickým materialistom a pod. (pozri str. 10, 12 atď.). Myslím si, že svetonázorová a politická orientácia s. Siráckeho predsa nikdy nebola v základnom zameraní problematiká. Preto nebolo nikdy otáznе, kam s. Sirácky po vojne politicky pôjde. Celá spoločnosť, v ktorej sa pohyboval, to považovala za samozrejme. Preto pri šesťdesiatke s. Siráckeho môžeme o jeho živote a diele naplno povedať to, na čo som celou analýzou chcel poukázať. Bol to život, stojaci v službách ľudu, život síce hľadajúci a i keď nie vždy všade do posledných drobností správne vypracovaný, ale jednako len v základoch súčasne i dobre do budúcnosti orientovaný.

Michal Topolský